

leider tekende). Veelal komt ons uit de gedenkboekliteratuur - en veel meer literatuur is er over 's lands eerste partijdagblad helaas niet beschikbaar - de geur van grote-mannengeschiedschrijving tegemoet - eerst bij de herdenking van Kuypers honderdvijftigste geboortedag in 1987 is deze ban - hopelijk voorgoed - doorbroken.⁵

Het is ondertussen tekenend voor de mate waarin Kuypers tot op het einde van zijn leven greep is blijven houden op *De Standaard* én op zijn antirevolutionaire achterban, dat pas toen in 1922, twee jaar na zijn dood, het halve eeuwfeest van de krant werd gevierd, het aandeel dat anderen in de uitgave daarvan hebben gehad, door zijn oudste zoon kon worden belicht: 'Die dankbare herinnering wensch ik hier uit te spreken,' zo sprak bij die gelegenheid de theoloog professor Herman Kuypers, 'voor hen, die al deze jaren met zoo groote toewijding en trouw mijn Vader in zijn arbeid aan *De Standaard* ter zijde hebben gestaan. Het is goed, bij dit vijftigjarig jubileum van *De Standaard* dit eens openlijk uit te spreken, juist omdat bij vroegere jubileums dit niet altijd genoeg geschied is. De schittering der zon deed den glans der sterren verbleeken. Er werd alle hulde gebracht aan de eminente journalistieke gaven van den hoofdredacteur, men wees op de groote beteekenis, die zijn leaders en asterisken hadden voor de leiding van de politiek, maar men vergat wel eens dat een dagblad zonder een staf van medewerkers niet kan bestaan.'⁶

Uit mijn onderzoek⁷ is gebleken dat, waar het gaat om de bijdrage van deze 'mannen achter *De Standaard*', er een onderscheid moet worden gemaakt tussen drie niveaus. Ten eerste een bovenlaag van, laten we zeggen: hoofdrolspelers, mensen als de jurist en politicus De Savornin Lohman, de theoloog Hoedemaker en de directeur-uitgever van de krant, Kruyt, figuren die op grond van hun persoonlijke bekwaamheden dikwijls ook op ander terrein een zekere reputatie hebben verworven. Zij vormden met elkaar zogezegd de 'officiëren', die dicht bij Kuypers stonden en met hem konden argumenteren over de inhoudelijke koers van het blad. Datzelfde gold voor de commissarissen van *De Standaard*, vaak bekende antirevolutionaire voormannen, die als vertegenwoordigers van de geldschietters tezamen met Kuypers op de achtergrond het financieel beleid uitstippelden.

5. Verg. J.A. Prast, 'Een dominee die nooit voorbijgaat. De veranderende opvatting over Abraham Kuypers', in: *NRC Handelsblad* (Zaterdags Boekenbijvoegsel), 31 oktober 1987, 1-2.

6. H.H. Kuypers, 'Het gouden feest van *De Standaard*', in: *Jubileumnummer De Standaard* 1922, 4.

7. J.A. Prast, *Durf Den Strijd. Het antirevolutionaire dagblad De Standaard: Voorgeschiedenis, oprichting en beginjaren tot 1887* (doctoraalscriptie), Amsterdam 1988.